

késő bánat

Regényrészlet

HERÉDI GUSZTÁV

Rég megfigyeltem, hogy az árvákat, az árváságot nem a szó szerint érintettek írják le, hanem mások. Szánakozva, megindultan, őszintén, de — kívülről.

Mit jelent azonban az árva-lét belülről? Egzisztenciálisan — hogy kissé bölcsködően tegyem föl a kérdést. Ez már kevésbé tudott dolog. Erről ugyanis maguk az árvák mondhatnának a legtöbbet. De ők hallgatnak. Nehezükre esik magukban vájkálni, fájdalmas kérdésekről szólni, kínos emlékeket fölleveníteni.

Én egyetlen szóval válaszolnék a kérdésre: az árvaság — kiszakítottság.

Ne gondolja azonban, hogy ez valami állapot, befejezettség. Nem, inkább folyamat. Van úgy, hogy az árvaság-tudat az egész embert áthatja, serkenti vagy megbénítja, s minden percét, gondolatát, cselekedetét megszabja. Máskor ellenben visszahúzódik az emlékezet mélyrétegeibe. Teljesen elfelejteni, kitörölni azonban nem lehet.

De nem untatom Magát? Izzó hangú leveléhez képest mit ér az én száraz fejtegetésem? Maga különben is választ vár, vagy még inkább látni szeretne, s ahelyett én az árvaságról írok értekezést. Mégis innen kell kiindulnom, különben mai énem, de a kettőnk kapcsolata és ez a válaszom sem érthető meg.

Meséltem már Magának gyermekvilágom központjáról, a Nádas patakról. Kérdezte is, miért emlegettem annyit azt a tájat.

Mielőtt szabályozták volna a patakot, igen-igen kedves volt a vidéke. A kacskaringósan csoronkáló víz néhol finom homokkal hintette meg a partot, máshol jökora békasókból rakott gátat önnön zabolátlansága útjába. Sok helyütt szomorúfűz lombja ereszkedett le tükrére szelíd hajlongással, temérdek akác és bodza hullatta bele virágzaskor fehér szirmait, kiöntéseiben a sok éger és nyár sűrű csalittá csoportosult amelyből nyár vége felé a kecskerágó gyümölcs kandikált ki pirosan

vagy a Krisztus-tövis hosszúkö termése kunkorodott sötétbarnára, akár a Szent János kenyere.

Bokáig, térdig ért a víz, de néhol örvénylőre mélyült, s ha itt-ott sikerült kőből, karókból gátat rakoncáznunk folyása elé, úgy megduzzadt, hogy a magas partról ugorhattunk bele fejest, vasárnaponkint pedig a hóstátiak ott fűrésztötték lovaikat.

Egész nap a parton játszottunk. De ez nemcsak annyiból állt, hogy fűrödtünk, rügtük a focit vagy bujósckáztunk, télen pedig korcsolyáztunk, csicsonkáztunk, hanem „komolyabb” dolgokból is. Paszulykarókból például magasugró mércét fabrikáltunk, úgy próbálgattuk szöcskeképességünket, jókora szakaszon felástuk a homokot, s ott távugrást, súlydobást rendeztünk, hogy a birkózásról, gerelyvetésről (a gerely szintén paszulykaró volt) ne is beszéljünk.

Mindig bandában voltunk — emlékezik, hogy fájlalta Maga is a zár-dabeli bandát. Nem tudtuk, mi az otthon gubbasztó egyke-gyermekek unalma, sohasem volt szükség arra, hogy szüleink erőszakkal küldjenek ki egy kicsit a levegőre mozogni — ahogy a belvárosi gyermekeket szokták —, mi pedig családostan térjünk vissza, nincs kivel játszani.

A bandában — két-három utca kölykei — jól ismertük egymást. Tudtuk, ki mit ér, hol a helye. Én például mint izmos lábú, széles mellű fiú nem voltam olyan gyors futó, mint a nyurgább, vékonyabb lábúak, nem tűntem ki a magasugrásban, s a fociban sem választottak meg csatárnak, viszont biztos hátvédnek ismertek, s én mindent megtettem, hogy ellenfél centerje ne jusson túl a védelmünkön. Jó súlydobó voltam, s ha egy nagyobb fiú túl keményen kezdte nyomorgatni a kisebbeket, azok engem hívtak segítségül.

Mindez jó volt, tudtam, mik az erényeim vagy hogy mivel lehetek hasznára másoknak. Megvolt az önérzetem, a biztonságtudatom.

Aztán meghalt apám.

Beteg volt a veséje. A teste felpuffadt, arca becsett, éveken át nyomta az ágyat.

— Vízkórság — mondták a nagyok, s én nem értettem, hogyan lehet valaki beteg a víztől, hiszen mi jobban éreztük magunkat a Nádasban, mint maguk a halak.

Csak később hallottam beszélni a rokonságban, hogy fiatal korában apám sokat ivott, az ártott meg a veséjének. Nagyanyáim, nagynénéim vallották ezt, s öcsémnek is, nekem is lelkemre kötötték, óvakodjunk az italtól, ha megnövünk, ne járjunk úgy, mint apu.

Mást mondtak viszont a család férfi tagjai. Apu, mint a vasúti műhely esztergályosa, részt vett az 1920-as általános sztrájkban. Bizalmiféle lehetett vagy mi, mert a rendőrök halálra keresték a sztrájk letörése után, s egy rajtaütés alkalmából társai hirtelenében valami szennyvízárok parányi hídja alá bújtatták el. Hol nevetve, hol elkomolyodva mesélte nagybátyám, hogy a hekusok tűvé tették a sztrájk vezetőiért a nagy műhely meg a fűtőház egész területét, s nem is sejtették, hogy két bizalmi ott fekszik a kicsi palló alatt, amelyen a nap folyamán többször is átrntek, megálltak.

De közben esett az eső, ömlött a sáncban a sárlé. És apám meg társa akkor sem mozdulhatott ki a híd alól. Mire leszállt az este s társaik kiemelték őket az árokból, vacogott a foguk, s nem bírtak talpra állni.

Rég volt. De ha apám halálára gondolok, ma is foglalkoztat a kérdés,

vajon mi az igazság? Az ivás vitte a sírba avagy a sztrájk? Esetleg mindkettő?

Tény, hogy a családban sokáig folyt a vita, az asszonyok és férfiak nemegyszer csaptak össze, s jót, rosszat egyformán mondtak apuról. Ezek után volt úgy, hogy apámat hősnek láttam, a sztrájk vezérének, máskor viszont kocsmatölteleknek, részeges disznónak.

Ma sem tudom, mi az igazság.

Térjek vissza azonban a halálára. Fájtna nagyon az elvesztése. Hiányozttn csöndes, tartózkodó szeretete, jósága, türelmes magyarázatai, s egyáltalán döbbenetes volt, hihetetlennek tűnt végleges távozása. Hogy az a kedves arc, amelyre áhítattal figyeltem, amikor mesét mondott, most örökre megmervült, hogy a meleg öl, ahova oly jólesett befészkelődni, most végleg kihűlt, s nagy, súlyos keze, amelyet annyiszor pihentetett fejkön, miközben ránk mosolygott, most csontkeménnyé fagyott.

No, de azt ígértem, nem fogom megrikatni. Mindenki tudja, mi mindentől foszt meg bennünket a halál. Viszont kevésbé tudott, hogy mit hagy maga után. A veszteség fájdalma közepette ez nem tudatosodik mindjárt az ember előtt. Én is csak akkor döbbsentem rá, amikor a ravatalozás, temetés kínos napjai után végül öcsémmel együtt visszatérhetünk a Nádas partjára, a bandába.

A fiúk éppen cicéztek. S ahogy ez szokás volt, kiabálva, nevetve, visítva hajkurászták egymást. De mikor mi odaértünk, megálltak, elnémultak. Ránk bámultak. S én nem értettem, mi akar ez lenni: szánavkozás, kíváncsiság avagy részvét? Csupán egy valamire ébredtem rá: nem vagyok már olyan, mint ő.

Hiányosabb vagyok. Nincs apám.

Ettől a felismeréstől egyszeribe megkeseredett bennem minden. Nem örvendtem már annak, hogy megnyertünk egy focimeccset, nem hatott meg, hogy én löktem a legmesszebbre a súlygolyónak kinevezett békasót, s a birkózásban is hiába fektettem két vállra ellenfelemet; amikor diadalmasan térdelhettem volna a hasán, eszembe jutott, hiába van ő alul, mégis több, mint én, neki van apja.

Ez a hiányérzet aztán kétségbeesett vágyat fakasztott bennem, hogy elefedjem, kitöltsem, leküzdjem valamiképp fogyatékomat.

Belevetettem magam mindabba, amiben addig gyenge voltam. Kivártó futókkal rohantam versenyt, mígnem összerogytam, jóval nagyobb fiúkkal álltam ki birkózni, s ha kétszer vágta a földhöz, én harmadszor is nekik ugrottam. Nem akartam semmiben sem elismerni alábbvalóságomat.

Mikor pedig alkalom adódott arra, hogy kívágyam a rezet, mindenre hajlandó voltam. Ha fára másztunk, igyekeztem a legmagasabbra kapaszkodni, szilvalopáskor bemezőskedtem olyan kertekbe, ahova a többiek a lábukat se tették be, elsőnek fürödtem meg a Nádasban még április végén, decemberben ráóvakodtam a kezdeti vékony jégkéregre is, meztelenül futottam át a derékig érő csalánon, átugrottam a magasan lobogó tűz fölött, csak hogy bizonyítsam, vagyok olyan, mint a többiek, akiknek él az apjuk.

Mindezt persze, nem úsztam meg „szárazon”.

Letörött alattam a fa vékony ága, s én úgy terültem el a földön, hogy vederszám locsolták rám a vizet, míg magamhoz tértem. Egyszer fejesugrási versenyt rendeztünk. Nekem nem volt elég magas a part, még

jókora követ is helyeztem rá, onnan ugrottam. De kicsi volt a víz; a fejem, kezem belevertem az aljába, kimarjult a csuklóm, könyököm. És átfutottam ugyan nagy vitézül a csalánon, de azulán annyit vakaróztam, hogy csupa seb lett a testem, akár egy rühösnek.

Istenem, mennyi ütés, vágás, forradás kéklött, piroslott mindig a karomon, lábamon. S én ebből is tőkét kovácsoltam magamnak. Még a hűvös őszi napokon is rövid nadrágban, ing nélkül mentem ki a partra, hadd lássa a világ nyári kalandjaim sebhelyeit.

Fel is néztek rám a többiek.

Hanem kiszakítottságom érzete ettől még nem szűnt meg. Inkább sajátos módon élesítette meg a látásomat s érzékenyítette fogékonyságomat. Mert amikor a hideg tavaszi vízben már megfürödtem vagy amikor a nálam nagyobb fiúkkal birkóztam — vagyis éppen mialatt „hőstetteimet” vittem véghez —, nem ritkán remegett namba a szűkülés: miért is művelek én ilyesmit? Mi szükségem rá?...

És be kellett látnom — épp remegésem nyomán —, hogy nem a bátorság hajt, hanem holmi veszetzésgféle. Igen. És hogy amit művelek, az végeredményben — örültség.

Vagyis — gondoltam tovább —, ha mélyére pillantok bravúrjaim indítékának, kiderül, hogy mindez távolról sem válik dicsőségre, hanem... no, örültek azért nem tartottam magam annyi kaland s látványos siker után, hanem azért amikor például a víz fölé hajló akácágon csüngtem s az megreccsent már alattam, s a többiek riadalommal vegyes csodálattal, de a biztonságos partról néztek fel rám, s nekem látnom kellett, hogy én csupán *egyedül* virtuskodom — vagy inkább örülködöm — ott fent, ők viszont *sokan*, egész bandában állnak odalent, akkor értettem meg csak igazán, hogy nem tartozom közéjük. Hogy most már nem csupán apám halála választ el tőlük, hanem ezek a nekivadások is. Tehát mennél inkább iparkodom a huszárvágásokkal ellensúlyozni fogyatékságomat, annál inkább eltávolodom a fiúktól, a bandától.

Amitől aztán kiszakítottságom csak fokozódik.

— Álljunk meg, álljunk csak meg! — kiált fel most Maga, s nyomban utánaszámol, hány éves is lehettem én akkoriban...

Bizony, serdülőnek is csupán kezdő. És ezek után úgy érzi, jogos a kérdése, lehetnek-e ilyen gondolatai egy kisfiúnak?

Mit is válaszolhatnék? Apám halála, a temetés, a sírás és sok egyéb jó néhány évvel érettebbé tett. De ha mégse tudja elhinni, amit mondok, ne vessen magára. Bevallhatom, hogy az a néhány barátom, akinek erről beszéltem, ugyancsak kételkedve hallgatott. Én azonban előttük sem magyarázkodtam többet, mint most. Mit is bizonyítottam volna? Hogy én koraérett, rendkívüli kölyök voltam? Nevetséges.

Visszatérve a Nádas-parthoz, még annyit mondok, hogy minden hiányérzetem ellenére sem lőrtént nagyobb bajom. Hiszen élt — és úgyahogy — eltartott bennünket édesanyánk meg a nővérem, velem volt állandóan a parton az öcsém, s végső fokon mégiscsak tagja voltam a bandának.

Csupán annyi történt, hogy a lelkem is úgy járt, mint például a — lábom. Mert a kora téli jégpróbálgatásoknak, csicsonkázásoknak nem ritkán az lett a vége, hogy a jeges vízben kötöttem ki. Nem dőltem azonban sohasem ágyra, egy kis köhögéssel „megúsztam”. Évek múltán azonban észrevettem, hogy októberi reggeleken, amikor a többi fiú még

vígan járt rövid nadrágban, nekem már lúdbőrödött a bokám, kivörösödött a térdem, s úgy fázott, mintha vízben álltam volna.

Valami hasonló maradt vissza a lelkemben is. Van, amire hamarabb felszisszenek.

Hajnal felé Kun megébredt.

Derengett már, de nemsokára temérdek felhőomlás jelent meg fölöttük, villám cikázta végig a pirkadó eget, majd alkonyatba homályosult vissza a pitymallat rózsaszíne.

Megeredt az eső, s lassankint köd szállott alá, hogy a menedékház tisztásának erdőgyepűjét sem lehetett látni.

— Mihez kezdünk ma? — fordult a túravezetőhöz.

— Itthon ücsörgünk.

— És nyalogatjuk a tegnapi szerzett karcolásokat, sebeket — tette hozzá mosolygva Gabi.

Kun a terem másik végébe mutatott:

— Azok mintha útra készülődnének.

Hallgatóztak, figyelőztek.

— Németül beszélnek — állapította meg Rékássy.

— Az már más — vigyorodott el Gabi. — A szászoktól kitelik, hogy útra kelnek.

Kun nem mosolygott, meglepte a Gabi megjegyzése. Ezek tényleg el akarnak menni? De hát németek ide, németek oda, átkozott idő van. Valami kényszerítő körülmény lehet bátorságuk mögött. Elfogyott a pénzük, lejárt a szabadságuk...

A szászok közelébe somfordált.

— Hova mennek? — kérdezte meg az egyiket.

— A Borókás-tetőre.

— Ilyen időben? Mi tegnap voltunk ott, és csak köd borította, mégis alig bírtuk megmászni.

A német kezét, fejét rázogatta.

— De uram, Wir haben ein Programm! — jelentette ki határozottan, majd mosolygva kezdte magyarázni: — Az első nap a Gálos-tónál voltunk, tegnap a rezervátumban, ma pedig a Borókás-tetőre megyünk. Ha itthon maradnánk, nem látnók a vidék legmagasabb csúcsát.

— Értem uram, értem — bólintott Kun.

Szemügyre vette a kis csoportot. Törékeny lányok, éltesebb asszonyok is voltak köztük, s eszébe jutott, mit nyafogott tegnap a csúcsmenet Boró meg Kellerné.

— De hát megfáznak... betegek lesznek, emberfia!

— Aber was! — nevetett a német, s szemébe hulló szőke fűrtjeit minduntalan elsimitotta homlokán. — Felkészültünk mi az ilyen utakra is. Van vízhatlan köpenyünk, sátorlapunk, a termoszkban viszünk forró teát, rumot, spirituszkockáinkkal pedig a csupasz sziklákra a legnagyobb zuhogás idején is meleg ételt főzhetünk. Mi kell még?

— Értem, uram, értem.

— Nem vett részt még esős túrákban?

— Sajnos nem.

— Azért lepődött úgy meg. De higgye el, abban is van szépség. És

még csak az az igazi erőpróba, a férfimunka. Átvágni, ha kell a megáradt patakon, eligazodni a sűrű ködben, s menetelni, célba érni esőben, hóviharban is.

Apám halála után két évvel itthagytott bennünket anyu is.

Hogy ő mitől betegedett meg s mi vitte a sírba, azt már jól tudom, nem kell az orvosok felvilágosítása, a felnőttek magyarázata. Többet láttunk mi, gyermekek.

Édesanya varrónő volt. Reggel, amikor felébredtünk, már csattagott a gépe, s az öreg Singer masina zaja altatott el bennünket este. Még főzés közben is oda-odaült pár percre a géphez, s csak fél szemmel pillantgatott a kemencén rotyogó ételre. Lehet ilyesmit sokáig csinálni?

Anyu nemsokára fogyni kezdett, mind sápadtabb, idegesebb lett, panaszkodni kezdett a szívére, s nemegyszer vettük észre öcsémmel — reggelenként, amikor már megébredtünk, de még az ágyban lustálkodtunk —, hogy a gép megáll; anyu leejti fejét a karjára, szeme nyomban lekoppan, s csontszínű arca, meghegyesedett álla végtelen fáradtságot fejez ki. Ilyenkor ijedten nézünk össze, mozdulni se mertünk, s — ahogy jóval később egymásnak megvallottuk — szegény apu jutott eszünkbe. Neki volt ilyen fakó az arca, ilyen megviselt a tekintete az utolsó hónapokban.

Végül is a szíve mondta fel a szolgálatot.

Az ő halála jelentette csak az igazi csapást. Apu távozása ehhez képest csupán előjáték volt. Jaj, Oci szívem, akkor ébredtem rá igazán, hogy mi az árvaság.

Mert apu halála után az élet nagyjából ment tovább, anyu halála azonban mindennek véget vetett.

Megjöttek Váradról, Aradról a rokonok, s a kolozsváriakkal összeültek, tanácskoztak, mihez kezdjenek velünk. Öcsémet a keresztzülei — akiknek nem volt gyermekük — magukhoz vették, s elvitték Váradra. A nővérem, aki jóval nagyobb volt, mint mi, akkor már jegyben járt, s nemsokára férjhezment — Désre.

Egyszeribe arra ébredtem, hogy nemcsak a szüleimet vesztettem el, hanem a testvéreimet is. Széthullott a családunk.

Ez azonban csupán a kezdet volt. A nagynénik és nagybácsik tanácsa úgy határozott, hogy mivel egyedül maradtam, nem tarthatom fent a lakást, háztartást. Ki kell költözni a házból. És mert egyikük sem tudott magához venni, mindnyájan sokgyermekes szegény emberek voltak, internátusban fogok lakni. Egy másik iskolában; annak, amelyikbe addig jártam, nem volt diákothona. Igazat adtam a családi kupaktanácsnak. Hanem amikor fölfogtam, mit jelent ez, keseredtem el csak igazán. Szüleim, testvéreim után elvesztettem az otthonomat is.

És ráadásul a Nádas-partot.

Ez az utolsó veszteség ért a legváratlanabban. És ez rázott meg leginkább.

Nem értsen félre, nem akarom azt mondani, hogy anyám halála nem fájt ennyire. De akármilyen kamasz is voltam, ismertem már a halál kegyetlenségét, s tudtam, hogy aki meghalt, örökre elvesztettük. Bármennyire is lesújtott tehát anyu távozása, igyekeztem fölötte napirendre térni, ezt várták rokonaim, erre intettek barátaink. Mikor azonban az öcsémet, aki még iskolába sem járt, a keresztanyja kézen fogta és vitte

ki az udvarból, ő viszont átölelte az eperfát és sírni, és rugdosni kezdett, hogy innen pedig el nem megy, neki hagyjanak békét, hozzá ne nyúljon senki, akkor nemcsak sirtam én is, de azzal vigasztaltam magam, hogy én Kolozsváron maradok, s ezzel nekem legalább az utca, a Nádas-part s a barátok megmaradnak.

Ők sem maradtak meg. A diákotthon a város túlsó felén volt, ott szigorú rendet tartottak, kimenni a falak közül csak engedéllyel lehetett. Jaj, akkor értettem meg, hogy elszakadok a Nádas-parttól s a fiúktól is.

El se tudtam ezt képzelni.

Otthagyni a bandát, amelybe beleszülettem, amelynek minden tagját ismertem, amelyikkel annyi focimeccset, indiánjátékot, nagy fürdést, kirándulást, mindenféle kalandozást vittünk véghez! Úgy éreztem, öcsém és nővérem után még néhány tucatnyi testvéremtől is elszakítlanak. És elvonszolnak attól a víztől, attól a tájéktól is, amely nekünk több volt, mint szülőföld, több volt, mint játszóhely, mint indiántanya, hiszen minden örömünk, emlékünk hozzá fűződött. Ha messzire ment öcsém jutott eszembe, nyomban arra is gondoltam, hogy velem mentem ki mindig a partra, ha pedig a banda jelent meg a szemem előtt, hát csakis a víz közepén hancúrozva tudtam elképzelni őket. És eszembe jutott minden, hol sebes a folyás, melyik örvény húz a mélybe, milyen részről áshatunk homokot, merre a legsűrűbb a bozót, igen, ott szoktak öltözködni a lányok, mi pedig a magas fák lombjai mögül lestük őket.

Akkor viszont mindez az ismeret, biztosság kiszaladt alólam. Teljesen ismeretlen környezetbe kerültem. És egészen más emberként — tegyem hozzá. A Nádas-part fenegyereke az internátusba mint elárvelt, szomorú fiú vonult be szegényes batyuval s tele félelemmel, mit is tartogat számára ez az idegen világ.

•

Tanév eleje volt.

A fiúk élményekkel megrakottan tértek vissza a vakációból, harsogva köszöntgették egymást, zajosan számoltak be otthoni élményeikről. Még akkor nem ismertem egyet se közülük.

Idegenkedve hallgattam, néztem őket. Zavart jókedvük, vidámságuk; valamiképp az a naiv, de ellenállhatatlan érzés támadt bennem, amit akkor érzünk, ha betegek vagyunk s látjuk, hogy mások viszont egészségesek, tesznek-vesznek, csupán minket köt ágyhoz a láz. Én méltatlankodva kérdeztem magamban, hogyan lehet ilyen könnyörtelen az élet, ők vidámak, boldogok, én ellenben mindenkit s mindenemet elvesztettem. És akármennyire is tudatában voltam annak, hogy értelmetlen a kérdésem, borzongás töltött el arra a gondolatra, hogy ezután köztük kell élnem.

Az osztályban páratlan számban voltunk. Kihasználtam a lehetőséget s egyedül helyezkedtem el a leghátsó padban. Szünetekben nem mentem ki az udvarra, nem vonzott többé a foci, wolley sem. Délután az iskolakert távoli, bokros zugaiban sétálgattam vagy ha esett az eső, a tanulószobában olvastam. Mindig ott, ahol kevesen tartózkodtak.

Gondolatban pedig a Nádas partján köszáltam, a régi bandában,

„enyéim” között. Úgy kínozott a „honyág” a part után, mintha a tengerentúlra szakadtam volna.

Ez az elvágás, idegenkedés minden percemet, lépésemet megnehezítette. Olyan egyszerűségek, nyilvánvalóságok, amelyeket a többiek természetesen, minden emóció nélkül fogadtak, bennem keserűséget fakasztottak, fájó emlékeket idéztek fel. Reggel például megszólalt a csengő. Hideg borzongott végig a hátamon; azelőtt anyu szokott felkeltetni. Kínos nehezemre esett az ágyam bevetése is; otthon a nővérem végezte.

Esténként szomorúan nyitottam be a hálóterembe. Mindig Öcsivel aludtam, s most hiányzott testének melege, de még az elalvás előtti kötekedés, vackolódás is.

Egyetlen vigaszom lett volna, ha időnkint ellátogathatok a Nádas partjára. Játszani a fiúkkal, bekopogni a rokonokhoz. Ámde az igazgató nem adott kimenőt. Pénzzel, vágyakozással jöttek fel a fiúk Kolozsvárra, s nem állták volna meg, hogy ne költsenek, ne kocsmázzanak.

Az ebzárlat búskomorra tett. Dühöngtem, lázongtam, még a bakáknak is adnak vasárnap kimenőt — mondogattam. Egyébként ez volt az első kérdés, amiről a többiekkel szót váltottam.

Végül is egy október közepi vasárnap kiengedtek.

Most úgy illene, hogy leírjam, mennyire haboztam, hogy a rokonokhoz avagy a Nádas-partra menjek-e. No, én csöppet sem haboztam. A nagynénikhez, nagybácsikhoz kódós novemberben is benyithatok, viszont a Nádas partja elnéptelenedik akkorra.

Amikor a vizet megpillantottam, mintha viszketegség fogott volna el, úgy tetszett, éget a ruhám, s ledobtam volna magamról ott helyben az utcán, hogy fejest ugorjak a patakba, magamhoz szorítsam a legközelebbi kődarabot, s ki se jöjjenek többé onnan.

Az utca elején nagyot szusszantottam.

Dobogott a szívem, s alig bírtam megállni, hogy el ne kiáltsam magam, íme, itt vagyok, élek, s visszatértem a partra...

Minden udvarra bepillantottam; beszélni szerettem volna a házbellekkel, faggatni őket, mi történt, amióta elköltöztem, de főleg vallani arról, milyen kedves nekem ez a tájék, mennyit gondolok rájuk, milyen fájdalmas dolog innen elszakadni.

Megpillantottam végül az első fiút. A kis Bakó Benoi volt, szeplős, vereskéjú gyerek, közvetlen szomszédunk. Szót se szóltam hozzá, csak a nyakába ugrottam, majd elkaptam a derekát, felemeltem, lehuppanítottam, nem tudta szegény feje, mit vétett, hogy úgy megropogtattam. De mielőtt megnyikkanhatott volna, ott hagytam. Elértem ugyanis a partot, s nem messze szürke füstcsík bodorodását pillantottam meg.

Tudva tudtam, hogy ősz van, mégis szomorúság csapott meg, mihelyt a fák közé léptem. Mikor utoljára jártam itt, még virult a nyár. Zajos volt a messzi környék, gyermekek ficáinkoltak a vízben, mintha barna testű nagy halak szökkenek volna fel a mélyből, testes asszonyosságok ültek kötömb-mozdulatlansággal a sekélyesben, s órákon át szívatták bütykös tyúkszemüket, az apróság rókalyukakhoz hasonló várakat épített a homokban, arrébb a szikár férfiak próbálták tüzet rakni a fűzfa alig fonnyadt, kesernyős füstöt lehelő ágaiból.

Most kihalt volt a part, megtíport gyep rőtöltött körös-körül, s át lehetett látni a bokrok közt. Szellő sem szállongott, mégis fűzlevelek soka-

sága libbent a levegőben, őszi sárgán telepedtek meg a csendes víz tük-
rén, s ezüstös fonákjuk úgy csillogott, mint mikor a börgyár cserleket
enged a Nádasba s az alélt halak hasmánt vetődnek föl a felszínre.

És nem láttam ott a fuvarosokat, akik combközépig szoktak állni a
vizben szekerük mellett, s erőlködve emelik ki homoktól, víztől csöpögő
lapátjukat. S nem sétálgatott a parton fűrdőruhában egyetlen szép-
leány sem, hogy kényeskedőn mutogassa idejében.

Hiába volt ismerős az örvények kavargása — hiába fedezhettem fel a
magunk készítette gát cövekmaradványait, foci pályánk karókapuit,
mégis úgy éreztem, nem az áhitott partra érkeztem vissza.

Végül is az egyik kanyar bokrosában felfedeztem a tüzet. Barátaim
ülték körül, s ahogy láttam, kukoricát sütöttek. Két kisebb lurkó indián
tolldísz maskarált fejére, s száraz levelekből, kukoricaszöszből készült
hosszú szivart szívott, keservesen fintorogva. Amikor megláttam őket,
elmosolyodtam, torkomban éreztem magam is az efféle bagó komisz
csípését.

— Hé, tolvaj banda!

Felugrottak, s mint megriasztott indiánokhoz illik, tomahawkjaikat
magasba emelték, aztán hosszan nevettek, zajosan üdvözöltek.

— Sodorj nekem is egy szivart, Sodró Hullám — szólítottam meg in-
dián nevén Kiss Marcit, s közéjük telepedtem.

Egyik gyerkőc nyársat faragott nekem is, kukoricát tűzött rá, s tiszte-
lete jeléül fejemre helyezte tollékeségét.

Meghatott kedvességük, szólni se tudtam, csak elfogódottan meredtem
a tűzre... A füst felém fordult, kitarтоán árasztott el csipős melegével.
Keserű volt a szivar is, szinte hasogatta a torkomat, mintha petróleum-
ot nyeltem volna.

Megtöröltem a szemem. Mi a csoda, csak nem könnyezem?

— Istókját a fejeteknek, így kell rakni tüzet? — pattantam fel, s
piszkálni kezdtem a paraszt, összébb kolortam, újra rendeztem.

Hanem a könnyem tovább fakadt.

— Elszoktam már ettől a szivartól, átkozottul csip.

A vízbe hajítottam.

Könnyeim tovább csorongáltak.

Rávettem magam a kukoricára. Még nyers volt, de mohón rágtam,
ropogtattam, csinálni kellett valamit.

Könnyezésem csak nem szűnt meg. A fiúk néztek, tekintetük megle-
petést tükrözött, de hallgattak. Csak nagy későn szóialt meg Gyuszi,
rég jó komám, akivel egy udvarban laktunk volt.

— Beszélj már valamit magadról... Hogy élsz abban az iskolában?

Arcomon a csordogálás sehogy sem akart elapadni. Mi több, a Gyuszi
kérdése mintha kifordított volna egy követ a rekesztékből, amelyen át
addig csak szivargott a víz; valóságos gátszakadás robajlott fel. Ijedten
ébredtem rá, hogy bögök.

Igen, bögtem. Kölykösen, hangosan, nekikeseredve, hogy remegett
tőle a gyomrom, rázkódott a vállam, s képtelen voltam magamra pa-
rancsolni. Úgy szabadult el ez a sírás, akár egy fúria, amely bennem
lakik, de amely fölött nincs hatalmam.

Szörnyen szégyelltem magam. Ilyen síróssá nyámnyilasultam az in-
ternátusban? S ez a nyafkaság épp most tör ki rajtam, amikor végre a
fiúk közt vagyok?

Holott a Gyuszi kérdése jólesett. Fájt volna, ha elmarad, ha senki sem érdeklődött volna a fiúk közül, mi van velem, hogyan alakul a sorsom, miután kiszakadtam közülük. És készültem a válasszal, hetek óta vártam az alkalmat, hogy elmondjam, mennyit gondolok rájuk, mennyire hiányoznak nekem.

És most tessék! Bögök, bögek, bögek.

Karomra borultam szégyenemben, sűrűn csukladoztam, s közben iszonyodva képzeltem el, hogyan merednek rám a fiúk, mi lett belőlem?

Ettől irtóztam leginkább. Elestetnek lássanak. Ők, akik tanúi voltak bravúrjaimnak, s akik nemrég még felnéztek rám...

De hiába. Csak sírtam, sírtam, sírtam.

Hosszú időbe telt, míg apadni kezdett könnyeim ömlése s alábbhagyott a belsőből felkényszerülő rángatózás. De nem mertem feltekinteni. Ki tudja, mit szólnak a fiúk.

Végül is el kellett szánnom magam. Kissé fölemeltem a fejem, s kiállítottam a karom fölött támadt ujnyi résen. Előbb csak a tűz alját láttam. Aztán bekerültek szemem szintjébe a bokák, lábfejek is. Később a guggolók behajlított térdét pillanthattam meg, majd a lángnyelvek lobogásán át a velem szemben kuporgók tekintetét igyekeztem elkapni.

Hiába. A fiúk nem néztek fel. Mintha mi sem történt volna, a tűzbe meredtek.

Oldalt pillantottam. De közvetlen szomszédjaim is csak a vörös csíkok szökellését figyelték.

El sem tudtam képzelni, mi mehet bennük végbe. Első megállapításom mindössze annyi volt, hogy nem nevetnek ki. Ez kissé megnyugtatót, s fölemeltem a fejem, megtöröltem a szemem, körültekintettem.

Vártam. Tegyenek fel újabb kérdést, vágjanak hátba, seba, fiú, egy kis bögés nem a világ.

De egyik sem tekintett rám.

Kis idő múlva Butyka Laji és Hadházi Pista felállt, s szó nélkül elment. Értetlenül meredtem utánuk. De még el sem döntöttem magamban, kiáltás-e rájuk, amikor Ellák Imre, egykori padtársam kezdett el krákogni, aztán eldobta szivarját, s odébállt.

El se köszönt, rám se nézett.

A két kis indián tanácstalanul meredt Imre után, majd egymásra, tekintetükből jutott egy szánakozó mosoly nekem is, majd tűzbe vetették botjaikat s megindultak lefelé a parton.

Riadtan pillantottam az ottmaradottakra. Ők is itt akarnak hagyni?

Nem bántam volna már, ha kinevetnek, ha csúfolkodni kezdenek, akár nyafogó békának is nevezhetek volna, csak szólaljanak meg, csak nézzenek rám. Nekik különben is minden szabad, ők a barátaim, a játszótársaim, a földijeim, nekem ők jelentik az otthont, a családot, mindent.

De föl se tekintettek, meg se szólaltak, csak a tűzbe meredtek.

S mialatt én gyötrődve, kérlelőn, kétségbeesve néztem rájuk, lassan-lassan kirajzolódott az arcukon valami... kedves Oci, most sem tudnám leírni, hogy mi... de valamiből — orruk elhúzódásából-e, arcuk me-revségéből, szemük szúróságából vagy pusztán komor némaságukból-e, nem tudom, de tény, hogy kiolvastam: bögésemmel valamit végzetesen elrontottam. Vagy inkább összezavartam... a fejükben. Ezek nem hagy-

nak itt, ki se röhögnek, de nem lelik már bennem a Nadas-part fenyverekét. Vagyis... nem képesek visszafogadni maguk közé.

Ráébredtem hát, hogy elvesztettem a Nadas-partot is.

Szürkület táján hazaértek a németek.

Kun elübük sietett, beszólni akart velük, de azok mukkanni sem tudtak, tekintetük kifejezéstelen volt, akár a részegé, s a hajuk, arcuk éppolyan sáros, lucskos, akár a cipőjük.

Tuskóként rogytak a padokra.

A gondnok meg a felesége vette kezelésbe őket. Egyik a férfiakat, másik a nőket vetköztette le, forralt bort itattak velük, a tűz mellé ültették valamennyit, fahasábokat tettek a nagy búboskemence tetejére, azokra rakták száradni az ázott vászoncipőket, harisnyákat.

Nem sokkal azután megérkeztek a sátoros fiúk is, a németekhez hasonló állapotban. Majd pedig — Kun nagy meglepetésére — sok ismeretlen turista, akik távoli menedékházakból, vasútállomásokról, sátor-táborokból meneteltek ideig, egész nap esőben.

A gondnok-pár nem győzte már a vetközteket, ápolást, az átázott ruhák rendezését, de a németek mihamar magukhoz tértek, erőre kaptak a Keller barátai is, átadták helyüket a tűz mellett az újonnan érkezetteknek, száraz törülközőkbe, fürdőköpenyekbe bugyolálták őket, s közben már nevetve mesélték kalandjaikat, hogyan terelték össze kiáltozással a ködben szétszakadt csoportot, melyik sziklahajlat alatt főztek maguknak levest, miként gázoltak bele a tóba, amikor a felhő miatt az orrukig sem láttak. Frissen megismerkedett emberek kínálták egymásnak rumos kulacsukat, meleg ruháikat, nagyokat nevettek, koccintgattak.

Kun se nem ivott, se nem szárítkozott.

Mégis úgy érezte, egyre jobban érti ezeket a konok hegymászókat. Régi emlékei jutottak eszébe. Amikor — nem is egyszer — a vihar a Nadas partján kapta őket, s ők szorosan összebújtak egy-egy öreg fa lombja alatt... Vagy amikor tavaszi olvadásban rámerészkedtek a jégtáblákra, de azok rövid „tutajozás” után megbillentek alattuk, s az áradatba pottyantak... Akkor is egymásba kapaszkodtak, úgy kászálódtak ki a vízből. Milyen nagyok, erősnek érezték ilyenkor magukat.

No, Oci drága, így zárult le életem első szakasza. Úgy is mondhatnám, hogy a gyermekkorom.

Hadd folytassam.

Mire beértem az internátusba, nagy volt a zsvajgás. Az első kimenős délután élményeivel „megrakodva” tértek meg a fiúk a városból, s egymást túlkiabálva számoltak be találkákról, moziról, korzózásról. Én most is hallgattam. Leültem az asztalomhoz, s magam elé meredtem. Egyre csak a tűz mellett kuporgó fiúkat láttam. Merev tekintetüket, zárt ajkukat, fagyos arcukat. És nem szűnt meg szorongatni a szomorú felismerés: elvesztettem őket is.

Ez a döbbenet, mint lázroham tört rám, s szerettem volna visszaroahanni a patak partjára, megrázni barátaimat, kikökkenteni őket hallgatásukból, beszélni velük, lássák be, tévedtek, kegyetlenek, értetlenek voltak. Igen, kiborultam, bögttem, de hát van fogalmuk arról, mit éltem én át az utóbbi hetekben? Miért nem próbálnak megérteni, miféle ba-

rátaim? Hisz épp ők tudják a legjobban, hogy ki voltam én, hogy nem kenyerem nekem a bögés.

És hiába igyekeztem menteni őket azzal, hogy nem halt meg senki-jük, nem szakadtak el a környéktől, ezért nem értenek meg, mégis fájttérzetlenségük. És szidtam, átkoztam őket gondolatban. De azután meg is ráadtam, ne vessem el a sulykot, hátha nem történt semmi, jövő vasárnap ismét kimegyek a partra, nem fogok sírni, ők is másként viselkednek majd, elfelejtjük ezt a szomorú napot.

Megszólalt a csengő, tanulásra hívta a népet. Elcsendesült a terem, könyveink fölé hajoltunk. De teltek az órák s én alig értettem valamit abból, amit tanultam. Sőt most, a csendben még inkább felelevenedtek a Nádas-partról hazacipelte emlékeim, s még jobban elárasztottak szomorúsággal, kérdésekkel. Mi lesz, ha a napokban megindul az őszi esőzés? Mint mehetek aztán vasárnap a partra... És kihez, meiyik fiúhoz kopogtathatnék be? Akik a tűz mellett hallották bögcsemet, biztosan elmesélték a többinek is; gúnyolódva fogadnának mindenütt.

Rágondolni is rossz.

Azon kaptam magam, hogy pislogok s meg-megemelkedik a vállam.

Kiszaladtam a vécére. Jó ideig sétálgattam azután a folyosón is, megmegtöröltem a szemem, úgy mentem vissza a tanulóba. Ott is többször elővettem a zsebkendőm, be-befogtam az orrom, hogy ne szipogjak, amikora pedig újra kitérni készült belőlem a sírás, ki-kimentem a vécére, folyosóra, hogy a hűvösön sétálgassak.

Kilenckor végre megszólalt a csengő, mehettünk lefeküdni.

Máskor a fiúk álmosan vonultak a hálóterembe, most azonban ismét kitört a hangzavar, folytatták beszámolóikat, tovább áradoztak délutáni élményeikről. Kitaró vidámságuk még inkább elkésérett s emlékeztetett: mekkora távolság választ el tőlük. De az is felöltött bennem, hogy bús képeim még inkább elüt az övéktől.

Hogy ne lássák szomorúságomat és faggatni se kezdjenek, sietősen lefeküdtem. A paplan alatt pedig prüszköltem, krákoztam, hogy azt a látszatot keltsem, náthával küszködöm, nem sírással. Csakhogy a gyomorszájam meg-megvonaglott, a vállam tovább rángatódzott, s olykor-olykor elővett a csuklás.

A csengő újra megszólalt, el kellett oltani a villanyt. Lassankint elcsendesült a hálóterem.

Ezt vártam. Szipogásomat visszatartva, kezemet számra tapasztva ki- osontam a mosdóba. Ott derékig megmosakodtam, jól megdörzsöltem a hátam, homlckem, arcom, s úgy éreztem, hogy a mozgás, a víz megtette a magáét. Megnyugodva tértem vissza a sötét hálóba, s a paplan alá bújtam. De a hideg víztől vagy mitől nagyot tüszentettem.

A szomszédos ágyból mintha kuncogást hallottam volna.

Kidugtam a fejem a paplan alól, fülelni kezdtem. Újra hallottam valamit az ablak felől. Mi az — meredtem bele a sötétbe —, nem alusz- nak? És horkolás sem hallszik? Pedig ilyen tájban sokan szokták már fújni a kását.

A harmadik kuncogásra felkönyököltem. Mintha jelt adtam volna: egyszébe felröhögtek körülöttem.

— Síró-bögő masina!

Olyan nevetséges, kisiskolás játéknak tetszett az egész kórus, hogy magam is elmosolyodtam. De ők kitaró skandáltak, hahotáztak s ere-

gették felém a gúnyosabbnál gúnyosabb megjegyzéseket. Ez már boszszantott.

— Masina az anyátok kinja!

De ők tovább zengtek:

— Sí-ró-bő-gő-ma-si-na!

— Fogjátok be a pofátokat! — ültem fel az ágyban.

Erre még többen kórusoltak.

— Elhallgatsz, vagy én fogjam be a szádát? — fordultam a legközelebbi fiú felé.

Hanem ő csak röhögött, s a homályban észrevettem, hogy sötét árnyak magasulnak s egyre közelednek. Pokrócok! — ismertem fel rémülten a veszélyt. Rám terítik, s elagyabugynak alattuk.

Leugrottam az ágyból, és a terem közepére iszkoltam, ahol tágasabb volt a hely.

— Ne közeledjtek, nyomorultak! — üvöltöttem, de kaján röhögés volt a válasz, s a pokrócok sötét falként tovább közeledtek. Hűledezve értettem meg, hogy csak ütéssel vághatom ki magam szorító gyűrűjükből. Az egyik fiú már dobta is félem a pokrócot. De átbújtam alatta, s alulról húztam be a pokrócot gazdájának gyomorszájába.

Szó nélkül csuklott össze.

A többiek felordítottak, káromkodni, átkozódni kezdtek, s egész pokrócfelhőt viharoztattak felém. Csakhogy én már nem a terem közepén álltam, az ajtó felé húzódtam, közben pedig két hősnek, akik el akartak akasztani, összecsaptam a fejét, hogy jajgatva kuporodtak le.

A pokrócok rájuk hullottak. Az ajtónál azonban újabb fiúk vártak. Erre nem gondoltam, s riadtan hőköltem vissza. Rohantam az égyam felé. De azon már hárman álltak, s pokróc is volt náluk. Megtorpan-tam. Ekkor néhányan farba rúgtak, hátba vágtak.

Orra buktam két ágy közé. Valami nehéz esett a fejemre, s belém rivallt a félelem, ha a padlón maradok, rám ugranak, agyentápornak.

Beszusszantam az ágy alá.

— Elbújt a patkány! — törtek ki hahotában.

Na megálljatok, gondoltam, kaptok ti még ezért. Vállamat nekife-szítettem a sodronynak, s az ágyat felborítottam a fiúkkal együtt.

Csattogott a vas, sirtak, bögték a fiúk, s én diadalmasan emelkedtem ki az ágy alól. Akkor azonban már nem pokrócok, hanem csizmák, kicsi székek, papirkosarak röppültek felém. Fejemen, vállamon, karomon éreztem csapásukat, s miközben hajlongással, kezemmel védekeztem, dühös elégtétellel állapítottam meg, hogy már csak dobálózni merészle-nek, közeledni nem.

— Ide jöjjön, akinek van vér a pucájában! — röhögtem rájuk, de mielőtt választ kaptam volna, valami elvakított.

Dörgedelmes ordítás hallatszott, és akkor értettem meg, hogy fölgyulladt a villany és... belépett a felügyelő tanár.

Dermedten álltunk meg. Csak szemünk hunyorgott a fénytől és a zavartól. Azt a képet látnia kellett volna, Oci. Sok év telt el azóta, de legapróbb részleteiben is magam elé tudom idézni.

Tisztes távolban ugyan, de seregyi fiú állt körülöttem. Mind vicso-rogva, ádázul tekintettek rám. Az egyiknek épp levegőben volt a karja, s mintha fennakadt volna, kezében a szögesbakancs, amit hozzám ké-szült vágni, a másik fejét leszegve fordult felém, mintha föl akart volna

öklölni. a közvetlen szomszédom pedig fél lábón állt, ugrásra készen. És jó néhányan a földön feküdtek, kuporogtak különböző pozíciókban.

Mi tűrés-tagadás, kaján öröm töltött el. Na kutyák, megkaptátok a magatokét. Meg akartatok pokrócozni, de né, ti vagytok a földön. Ahogy azonban az ajtó felé pillantottam, kivert a verejték. Akik az előbb az ágyamon állottak, most a földön ültek, arcuk véres volt.

És körös-körül felborult ágyak, székek, széttépett lepedők, kibomlott párnák, bőrdöngők jelezték, mekkora csata dült.

Már mindenki felegyenesedett — ezt később tudtam meg a többiektől —, a tanár felé fordult, csupán én meredtem meg. Akkor ért a tudatomba az is, hogy a tanár többször is kiáltott valamit, s az épp a nevem volt. Mégsem tudtam feléje fordulni, úgy belenémultam a harcias ütőállásba s a csatatér szemléletébe.

— Kun!

Az újabb kiáltásra végül is erőt vettem magamon, megfordultam.

És ráébredtem, hogy végzeteset késtem. Utoljára tértem magamhoz. És ebből logikusan eredt a következtetés, hogy én bonyolódtam bele leginkább a verekezésbe.

— Gyere ide! — szólított a tanár.

Elébe léptem. (Elképzelheti, mit éreztem.)

Közben azonban érdekes következtetésre jutottam. Ahogy kiléptem azok közül, akikkel verekedtem, megpillantottam másokat is; nyugodtan ültek az ágyukon — nem vettek volt részt a viadalban —, s szemükben sem láttam azt a lobogó gyűlöletet, mint az ellenfeleimében, sőt egyik-másik csodálattal, biztatóan tekintett rám.

Alig akartam hinni a szememnek.

Haragom hőfoka máris lohadt, s szinte éreztem, hogy árad szét testemben a megnyugvás, mint amikor hosszas fagyoskodás után az ember beül egy fürdőkád meleg vízbe.

— Mit műveltetek, ti haramiák? — kérdezte a tanár.

A kérdést többes számban fogalmazta meg, de úgy fordult felém, mintha a többi ott se lett volna. Megijedtem, hát hogyan, én válaszoljak csupán, s ezzel mintegy vegyem magamra az egész véres orgiáért a felelősséget? De felébredt bennem a dac: beszéljenek azok, akik pokróccokkal rám támadtak. Ők mondják el, mit akartak, mit ártottam én nekik?

— Beszélj már, te gyalázatos — rivallt rám ismét a tanár.

Nem beszéltem.

Hozzám lépett, képen vágott. Meglepett az ütés, de nem fájt különösebben. Mi volt azokhoz képest, amelyeket az előbb mértek rám a bakancsokkal, székekkel?

— Halljalak, na! — hangzott el ismét a felszólítás, s újabb pofonokat vételeztem.

Ez az igazságtalanság felbosszantott, elkeserített. Hát mi vagyok én? Mit vétettem, hogy a fiúk után a tanár is rám támad? Most már elszántam magam, ha csak engem kérdez, nem felelek. Ha agyonver, akkor sem.

De — miközben én hallgattam, s farkasszemet néztem a tanárral — nagy meglepetésemre megszólaltak mások; a távolabb álló, ülő fiúk, akik az előbb is rokonszenvvel tekintettek rám, s úgy látszik megsajnáltak pofoztatásom láttán. Egymás szavába vágva kezdték bizonygatni, hogy

a többi csúfolkodott velem, meg akartak pokrócozni, én csupán védekezésből keveredtem a csetepatéba.

A tanár hallgatta őket, s időnkint rám pillantott, mintha nem tudná elhinni, amit hall, s tőlem, a „tettestől” várna eligazítást. Én azonban most nem a tanárra figyeltem, a fiúkat hallgattam hitetlenkedve. Hát lehet ez? Hogy védelmükbe vesznek, kiállnak mellettem? Jaj, többet jelentett az nekem, mintha maga a tanár kért volna bocsánatot a pofonokért. Legszívesebben odaszaladtam volna a fiúkhoz, hogy megöleljem őket.

Ekkor azonban váratlan dolog történt: belépett az igazgató. Mint később megtudtam, a felügyelő — látva a vérző fiúkat — leszalasztott egy gyermeköt a földszinten lakó iskolaorvosért. S az most az igazgatóval érkezett fel.

Megszéppenten néztünk össze a fiúkkal. A diri végighordozta tekintetét a csataterén, egy-két vérző alakot jobban szemügyre vett, aztán számonkérően nézett mindannyiunkra.

— Mi történt itt, fiaim? Egészen hozzám hallatszott a lárma!

A mindig komor, zöldesbarna szemüveget viselő természetes ember zordan intézte hozzánk szavát, s valószínűleg mind arra gondoltunk, amire jómagam is: az igazgatói lakás az udvar másik végében van. Jó kis lármat csaphattunk.

Választ azonban nem várt, hanem félrevonta a felügyelő tanárt tanácskozni kezdtek. Nem kívánom Magának azokat a perceket, Oci. Tőlem jobbra az orvos kötözgette a „sebesülteket”, balra az igazgató hallgatta a felügyelő tájékoztatóját, körös-körül a fiúk álltak némán, megszeppenten, s én még mindig középben, közszemlén.

Végül is a diri az orvoshoz lépett.

— Ha befejezte, legyen szíves jöjjön le az igazgatói szobába. Te pedig velünk jössz!

Nyersen szólt rám, s én megértettem, hogy a felügyelő tanár beszámolójában milyen szerepet kaptam. Minden összekavarodott bennem. Hát a diri is csak engem akar kihallgatni? Ő is főbűnösnek tart?

Elkeseredve baktattam a nyomában, amikor a pokrócozásról eszembe jutott az a néhány fiú, aki elmondta ezt a felügyelőnek. Újra hallottam hangjukat, védelmező érveiket, s már nem éreztem, hogy vesztőhelyre visznek. Úgy tetszett, seregnyi jó barát jön mellettem, akik látták, hogy nem én kezdem a verekedést, s most aggódnak miattam. Csak nehogy rájuk támadjanak közben ellenségeim.

Nyugodtabban értem az igazgatói szobába, ez a csetepaté nem volt hiábavaló. Az osztály egy része mellém állt, s ez mindennél többet ér. Alighogy megérkeztünk, a diri elővett.

— Láttad, hánynak verted be a fejét? Mit műveltél, te gazember?

Szóval én vertem be a fejeket, én műveltem az egészséget? ... Ha így kérdez, nem válaszolok, határozottam el, s dühösen meredtem a felügyelőre.

— Beszélj már, te gyalázatos! — háborodott fel a diri.

Lehajtottam a fejem.

— Én se tudtam kihúzni belőle egy szót sem — jegyezte meg a felügyelő.

— Neem? Na megállj csak, beszélsz te mindjárt! — csattant fel a diri, s most ő vette munkába a képenet.

Nem ért el semmit. Csak lihegett, s csodálkozó haraggal meredt rám.

— Hová való ez a fickó?

— Kolozsvári — felelte helyettem a felügyelő.

— Kolozsvári? ... Akkor mit keres a bentlakásban?

— Árva fiú. Ő az, akit nemrég ...

— Ja igen, emlékszem rá — mért végig az igazgató. — Szóval te vagy az? ... Megigértük a gyámodnak, ha jól tanulsz, kosztot, lakást kapsz ingyen. Hát így becsülöd meg magad?

Szünetet tartott, majd öklét fölemelve kérdezte.

— Tudod, mi vár rád ezek után? ... A kicsapás!

Utolsó szavát fennen dörögte, s ökle még jó darabig bunkóként magaslott fölém.

Ahogy most visszagondolok, azt kell mondanom, jól megrendezte. Bejelentése minden ütésnél fájdalmasabban ért; belém hasított a kétségbeesés: kidobnak. Elveszitem ezt az otthont is, a Nádas-parti fiúk után az ittenieket is. Akik épp most fogadtak maguk közé.

Remegni, dideregni kezdtem.

— No, ezek után sincs mondanivalód? — kérdezte elégtétellel az igazgató, s én kiszorodva láttam be, csatát vesztettem.

Meg akartam szólni, de csak makogtam, hebegtem és — bögsében törtem ki.

Nem tudom, hogy nézhetek rám; meglepetten-e, hogy íme, összecuklott. a fenegyerek? Vagy talán elégedetten. jó gyermekismereti, pedagógiai érzékkel az igazgató épp ezt akarta elérni? Képtelen voltam föltekinteni, úgy hullott a könnyem, s csak rázkódtam, csuklottam ott a szoba közepén. Gyötört az irtózat, a szégyen: mi lett belőlem, ma már ki tudja hányadszor is elbögöm magam?

— Úlj le már. Hallod, na?

Többször is hallottam a fölszólítást, mígnem megértettem, hogy nekem szó!; csuklások és böklentések közepette elbotorkáltam a legközelebb álló székig.

Egy ideig merőn nézett az igazgató.

— Folytassuk a beszélgetést! — szólított föl aztán egészen más hangon. — Hogy könnyebben menjen, én kezdem újra.

Az asztalához ült, elővette az osztályunk naplóját, s föllapozta.

— Megnéztem közben a jegyeidet. Csupa jeles. Ölvedy tanár úr pedig azt mondja, csendes fiú vagy, szavadat sem hallotta ez idáig. Nem értelek, honnan bújt elő belőled a ma esti fenevad?

Fenevad. Nem örvendtem a kifejezésnek, mégis — a pofonokhoz képest — jólestek az igazgató szavai. Nem tudom, hogy a felügyelő tanár sajnált-e meg pofoztatásom láttán, és a verekedésről szóló tájékoztatója után — amikor nagyon rossz képet festhetett rólam — más oldalról is bemutatott, avagy a jegyeim lepték meg a drit, de tény, hogy másképpen nézet rám, s szavaiban őszinte érdeklődés, majdnem hogy együttérzés bujkált.

Bennem azonban — a lassú csillapulással egyidőben — mégis lémi izgalom is lobbant föl: hogyan magyarázzak meg mindent, ami a verekedéshez vezetett, azt a sok-sok fájó dolgot, ami itt összebonyolódott? Jaj, Oci drága, mennyire éreztem akkor is, hogy egyedül vagyok. Be jó lett volna, ha van akkor mellettem egy okosabb, tapasztaltabb apa, anya vagy valaki közelálló, akitől tanácsot kérhessek.

Közben benyitott az iskola orvosa, s halk szóval jelentette, hogy súlyosabb sérülés nem történt, ki tud ő kezelni mindenkit, a fiúk egyébként megnyugodtak már, csend van a hálóteremben. Az igazgató szemmel látható megnyugvással fogadta a bejelentést, köszönetet mondott az orvosnak, majd újra felém fordult.

— No, halljunk már!

De én még mindig nem tudtam mit mondjak, csak jó idő múltán kezdtem el előbb bólogatni, gépiesen igenelni, makogni amolyan diákengedelmességből, a fölszólításnak engedve, amikor végre megszületett bennem az elhatározás.

— Igen... igen, elmondom... elmondok... de mindent, nem, nem a verekedéssel, hanem ha szabad, mással kezdeni, mással, igazán, mert ma már többször törtem ki sírásban...

Ahogy ezt mondtam, eszembe jutott egyszerre minden, csuklani kezdtem, de ugyanakkor düh is lobbant föl bennem, most már a síró ingernél erősebben, az istenit neki, ne vinnyogjak annyit! Szégyenkező önbecsülésem is előrúgtatott, s minden önuralmam összeszedve fölvtágtam a fejem, s ha dadogva is, de újra megszólaltam.

— De nem sírok többet... nem, azonban el kell mondjak valamit, kérem, igazán kérem... meg kell hallgassanak.

Izgatottan vártam, hogy mit válaszolnak, s amióta itt voltam, először bírtam huzamosabb ideig föltekinteni, rájuk nézni, egyiket a másik után szemügyre venni s befelé forduló figyelmemet rájuk irányítani, tekintetükből, arcuk rezdüléséből kiolvasni, meghallgatnak-e. Bizonyára megért, Maga is volt már olyan helyzetben, amikor úgy érezte, mindennél fontosabb, hogy meghallgassák, hogy kipakoljon a beszorult élményanyaggal s megkönnyebbüljön.

Az igazgató, az orvos meg a felügyelő tanár összenézett, majd valamennyien egyszerre bólintottak. El sem tudom mondani Magának, Oci, mennyire jólesett ez.

Még fölszipogtam néha-néha, egyet-kettőt még csuklottam, de aztán szép csendesesen megjött a hangom, s elmeséltem valóban mindent, úgyszólván mindent, amit eddig Magának megírtam; a szüleim haláláról, családunk széthullásáról, otthonunk fölszámolásáról, az internátusba költözésemről — ezzel magyaráltam meg, hogy miért voltam eddig oly csendes fiú —, majd az aznapi kudarcomról, Nadas-parti családórásmról és bögésemről, ami annyira kiborított.

Nem szakítottak félbe — pedig már éjfél felé járt az idő —, sőt, olyan figyelmesen hallgattak, hogy néha az volt a benyomásom, én vagyok a tanár s ők tanítványként figyelnek rám.

Miután befejeztem, jó ideig hallgattak, föl se néztek. Csupán az orvos emelte föl később a fejét, s csodálkozva meredt rám:

— Micsoda pszichológiai eset... hogy egy diákcsetapaté mögött menynyi minden lappangjon.

Az igazgató fölállt, nem szólt semmit, csak odajött hozzám, megsimogatta a fejem, aztán kiküldött a szobából.

Tanácskoztak vagy mi, majd a felügyelő kijött a folyosóra értem, s amikor bementem, mindhárman az igazgató asztala körül álltak, s a diri ünnepélyesen közölte velem határozatukat, akár egy bírósági ítéletet.

— Meghallgattunk, megismertük a verekedés kiváltó okait, s megje-

gyeczzük, hogy sok tekintetben meg is értünk. De akárhogyan is alakultak a körülmények, ma esti verekedéseid súlyosan sértettél az internátusi rend, a fegyelem és osztálytársaid testi épsége ellen. Ezért büntetést érdemelsz. Minthogy azonban jól tanulsz és eddig szerényen viselkedtél, utolsó figyelmeztetésben részesülsz, és kicsapunk az iskolából — egy hétre.

Komorán szemlélte az iszogató, melegedő társaságot. Arca elfanyarodott, ráncái keserűre mélyültek. Végül is rájött, hogy olyasmit érez, mint valaha ifjúkorában, amikor jópofa, szellemeskedő fiúkat látott vidám leánycsapat körében.

Önmaga iránt azonban utálkozás töltötte el. Mit irigykedik, hiszen ezek kedves, rokonszenves fiúk, nem Kerekes-féle linkóciák... Mégis, valamire csak emlékeztetik — hajtogatta konokul. Vidámak. S mint ilyenek, valóban irigylésre méltók. Sátorral, hátizsákkal vágnak neki a havasoknak, s hetekig kóborolnak gondtalanul, meghitt összeforrott bandában.

Mit is csinált ő ennyi idős korában? Tanítványok után szaladgált, s örvendett, ha napjában egyszer jóllakott. Eszébe sem jutott, hogy osztálytársaival elmenjen például a kocsmába avagy a bordélyházba.

Nem volt rá pénze.

De ha lett volna is — s most ez bántotta a leginkább —, akkor se tartott vón velük. Nem neki való, komolytalan dolog — ez volt a véleménye akkoriban mindenféle kiruccanásról, szórakozásról. Ilyesmi az „ők” dolguk, a Kerekeséké, a komolytalan embereké, akiknek nincs különösebb céljuk, nem érdekli őket semmi, csak röhögni tudnak, s ha éppen nincs min, hát elmennek a kuplerájba, de nem elégednek meg azzal, hogy lefektetik a lányokat, hanem „aközben” az egyiket halálra csiklandják, a másikat a haját cibálják, majd haza jöve röhögve számolnak be hőstetteikről.

Nem tartott velük.

Pedig hát — most látja csak — az nem csupán holmi kiruccanás volt, vagy témakeresés a röhögéshez, lányokkal szembeni hősködéshez. És nemcsak a bordélyházakba, vendéglőkbe jártak. A színház és a mozi, a közös csatangolás, a kirándulás közös élmények, emlékek forrása is volt, s mikor kerül közel egyik ember a másikhoz, ha nem ilyen alkalmakkor?